

Pirmojo lietuviško medicinos mokslo žurnalo dvižodžiai ir trižodžiai sudėtiniai terminai

Medicinos ir gamtos 100-mečiui

PALMIRA ZEMLEVIČIŪTĖ

Lietuvių kalbos institutas

ESMINIAI ŽODŽIAI: medicina, terminologija, medicinos mokslo žurnalas, medicinos terminas, sudėtinis terminas

ĮVADINĖS PASTABOS

Pernai suėjo lygiai 100 metų, kai prie Lietuvių mokslo draugijos įsteigtos Gydytojų ir vaistininkų sekcijos narių gydytojų ir vaistininkų iniciatyva pradėtas leisti pirmasis Lietuvos medicinos, veterinarijos, farmacijos ir gamtos mokslų žurnalas *Medicina ir gamta*¹.

Lietuviškosios medicinos periodikos ištakas ir raidą Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio tyrinėjusi Silvija Stakulienė yra pastebėjusi, kad „lietuviškos spaudos puslapiuose nuolat keltos mintys apie rengimą rimto mokslinio leidinio, gvildenančio medicinos ir gamtos mokslų problemas. Į laikraščių diskusijas ir polemiką įsitraukė aktyviausi Lietuvos gydytojai ir visuomenės veikėjai. 1912 m. lapkritį *Lietuvos žiniose* pasirodė kreipimasis į Lietuvos medikus, veterinarijos darbuotojus, farmacininkus ir gamtininkus: „Gyvenimas eina į priekį <...> pagaliau atėjo laikas nubusti ir mums, lietuvių medikams, veterinarams, farmaceutams ir gamtininkams! Galime sutvarkyti sanitariją ir profesijos gyvenimo dalis įsteigę laikraštį. Jau kelinti metai ketinamas leisti toks laikraštis; kelinti metai svarstomas tas klausimas, bet ligšiol nebuvo nuspręsta“² (cit. pagal Stakulienė 2001: 226–227). Gydytojai Jonas Basanavičius, Andrius Domaševičius, Stasys

¹ Apie šio žurnalo pasirodymo ištakas, sandarą, turinį, tematiką ir problematiką bei lietuviškus vienažodžius medicinos terminus ir jų raišką bei santykį su dabartine medicinos mokslo terminija rašyta 2013 m. *Terminologijos* žurnalo 20 nr. išspausdintame straipsnyje „Pirmasis Lietuvos medicinos mokslo žurnalas ir lietuviškoji medicinos terminija“. Šiame straipsnyje tęsiama žurnalo medicinos terminų analizė – šiukart nagrinėjami dvižodžiai ir trižodžiai sudėtiniai medicinos terminai.

² Į lietuvių medikus, veterinarus, farmaceutus ir gamtininkus. – *Lietuvos žinios*, 1912, lapkr. 24, p. 4.

Matulaitis, Jonas Šlapelis, Antanas Vileišis ir A. Laumianskis sudarė būsimo žurnalo redakcinį komitetą. Pirmasis lietuviško medicinos mokslo žurnalo *Medicina ir gamta* „nedidelio 3,5x21 cm formato, kuklios išvaizdos, 24 puslapių apimties“ numeris dienos šviesą išvydo 1913 m. (Stakulienė 2001: 227).

Primintina, kad pirmajame numeryje daugiausia rašoma medicinos mokslo klausimais. Numerio branduolį sudaro autoriniai gydytojų Petro Avižonio, A. Laumianskio ir A. Domaševičiaus oftalmologijos, ginekologijos ir akušerijos srities straipsniai. Nemažai rašė žurnalo leidėjas ir redaktorius, žymus lietuvių visuomenės veikėjas gydytojas S. Matulaitis – paskelbti jo straipsniai apie vaistinių gydymą, trumpos populiarinamųjų medicinos knygelių anotacijos. Tačiau svarbiausias ir reikšmingiausias, pelnytai įvardytas kaip „pirmasis lietuvių kalba išspausdintas probleminis“ straipsnis yra „Anatomijos, fizijologijos, patologijos bei chemijos lietuviška terminologija“, „kuriame argumentuojamas anatomijos, fiziologijos, chemijos ir kitų mokslo šakų sunormintos terminijos būtinumas“ ir pabrėžiama tai, kad „moksliuose straipsniuose jau būtina vartoti tikslius terminus“ (Stakulienė 2001: 228). Iš aktyvesnių žurnalo autorių reikėtų paminėti gydytojus J. Basanavičių ir Juozą Bagdanavičių. Skyrelyje „Praktikos patarimai“ bendradarbiavo J. Basanavičius – išspausdinti jo iš vokiečių kalbos versti patarimai, kaip gydytis nuo kai kurių ligų ar negalavimų ir kt. J. Bagdanavičius antrojo numerio straipsnelyje „Iš medicinos terminologijos“ pateikė pluoštą liaudinių medicinos terminų, išgirstų jam bepraktikuojant Dusetų apygardoje, su jų reikšmėmis ar kiek platesniais reikšmių paaiškinimais – frazėmis, kuriose terminas vartojamas, prie kai kurių prirašė lotyniškus atitikmenis. Štai keletas pavyzdžių: „valinys – juosta – kuria mažus vaikus vynioja, bintas; auglė auga ant vaikų močios, auglė – neoplasma; dičius (ant kaktos) – atheroma; sugargažėjo – buvo votis (žaižda), dabar pasidarė sugargažėjimas, gargažis – cicatrix?; plaštalunkis – užaina plaštalunkis, trauko kojas (cydoporn)“ (MG 1913 2 13). Be to, abiejuose žurnalo numeriuose buvo skelbiama originali medicinos praktikos ir teorijos medžiaga, pateikta daug įvairių ligų gydymo atvejų ir kt. (Stakulienė 2001: 228).

Tačiau žurnalas ėjo neilgai – pasirodžius tik dviem numeriams jo leidimas nutrūko. Apie žurnalo žlugimo priežastis S. Stakulienė rašė: „Nors leidinys teikė daug vilčių ir buvo suburtas pajėgus autorių kolektyvas, tačiau vėliau nesulaukė platesnio medikų palaikymo. Nerėmė jo ir vals-

tybė. Kaip vėliau rašė farmacijos atstovai „Lietuvos žiniose“ ir kituose laikraščiuose, tik nedaugelis medikų ir farmacininkų žurnalą skaitė ir juo domėjosi. Nepavyko suvienyti medikų, gamtininkų ir farmacininkų. Visi dirbo skyriumi. Šis susiskaidymas stabdė tolesnį žurnalo leidimą. S. Matulaitis jau vėliau, 1914 m. vykusiame LMD suvažiavime prasarė, kad pinigų leidybai dar pakako, užsimokėjusių prenumeratorių buvo 50, pajamų už žurnalą gauta 217 rub., išlaidos sudarė 128 rub. ir net liko 89 rub., tačiau nebuvo rašančiųjų³. Ir ši aplinkybė buvo bene svarbiausia, nulėmusi šio taip reikalingo profesinei medikų bendruomenei leidinio likimą“ (Stakulienė 2001: 228).

Straipsnio objektą sudaro *Medicinos ir gamtos* žurnale gydytojų vartoti 198 dvižodžiai ir 52 trižodžiai sudėtiniai medicinos terminai⁴. Terminai aptariami atsižvelgiant į pagrindinių ir šalutinių dėmenų sintaksinius santykius ir pažyminiu einančių dėmenų kilmę bei gramatinę raišką. Norima išsiaiškinti dvižodžių ir trižodžių sudėtinių terminų sandaros ypatumus, nustatyti vyraujančius kalbamųjų terminų dėmenų sintaksinius ryšius, tų dėmenų kilmę ir gramatinės raiškos polinkius.

1. DVIŽODŽIŲ SUDĖTINIŲ TERMINŲ SANDARA

Kaip žinoma, terminas sąvoką ne tik įvardija, bet kartu ir išskiria ją iš kitų tarpo. Taigi, be nominatyvinės (įvardijamosios) funkcijos, terminams būdinga dar ir distinktyvinė (išskiriamoji) funkcija, kurią sudėtiniuose terminuose paprastai atlieka būdvardžiai (Gaivenis 1967: 71). Tiriamajame medicinos mokslo žurnale daugiausia rasta iš dviejų ir trijų dėmenų sudarytų terminų⁵, kurie skirstomi keliais atžvilgiais (žr. „Įvadinės pastabas“).

Didžioji pirmojo lietuviško medicinos mokslo žurnalo sudėtinių terminų dalis tenka iš dviejų dėmenų sudėtiems terminams, įvardijantiems įvairias rūšines medicinos sąvokas (198 terminai). Kaip pažymi Kazimieras Gaivenis, dvižodžiai terminai nuo kitų žodžių junginių skiriasi tuo, kad komunikatyvinę funkciją gali atlikti visiškai savarankiškai (Gaivenis 1975: 60).

³ Lietuvių mokslo draugijos suvažiavimas Vilniuje. – *Lietuvos žinios*, 1914, birž. 25, p. 1.

⁴ Aptariami terminai su grynai lietuviškos ir mišrios kilmės (lietuviškais, hibridiniais ar skolintais) sudaromaisiais dėmenimis.

⁵ Terminų, turinčių daugiau nei tris sudaromuosius dėmenis, pasitaikė palyginti nedaug. Ne vienu atžvilgiu jie yra problemiški. Kai kurių iš jų termininės ribos nelabai aiškios, pvz., *vidurinės ausies ir bubinėlio slogos*, arba jie labiau panėši į aprašomuosius žodžių junginius, pvz., *gimdymo takų ruptūros skersąja pozicija gimdant*. Taigi dėl šių priežasčių nuo kalbamų sudėtinių terminų atsiribojama.

Pagal pagrindinio ir šalutinių dėmenų sintaksinius santykius dvižodžiai terminai skirstomi į tris grupes: derinamojo pažyminio, arba atributyvinius (Gaivenis 1968: 110), valdomojo pažyminio ir šliejamojo pažyminio junginius (Gaivenis 1975: 61).

1.1. Derinamojo pažyminio junginiai (68 terminai). Šios rūšies junginiai pirmiausia skirstomi pagal juos sudarančių dėmenų kilmę į junginius su lietuviškos kilmės dėmenimis ir į junginius su mišrios kilmės dėmenimis.

1.1.1. Junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis (40 terminų). Jų pagrindiniai ir šalutiniai dėmenys yra lietuviškos kilmės. Derinamasis pažyminys reiškiamas įvairiais būdvardžiais:

1. Priesagos *-inis* būdvardžiais. Darybos atžvilgiu vyrauja vediniai, padaryti iš daiktavardžių: a) pirminių (neišvestinių) dviskiemenių: *druskinė* (: *druska*) *rūgštis* MG 1913 2 8, *makštinė* (: *makštis*) *dalys* MG 1913 2 3, *naminis* (: *namas*) *gydymas* MG 1913 2 22, *raumeninė* (: *raumuo*) *plevelė* MG 1913 2 4, *vaistinės* (: *vaistas*) *žolės* MG 1913 2 24, b) išvestinių: b₁) priesaginių: *dabartiniai* (: *dabartis*) *gydytojai* MG 1913 2 15, *rūgštelinė* (: *rūgštelė*) *druska* MG 1913 2 9, *spindulinis* (: *spindulys*) (?) *kaulas* MG 1913 2 11, plg. *radius* – 1. *stipinkaulis* MedŽ, *jungtinė* (: *jungtis*) *atžala* MG 1913 2 11, plg. *processus articularis inferior* – (slankstelio) *apatinė sąnarinė atauga*, *processus articularis superior* – (slankstelio) *viršutinė sąnarinė atauga* MedŽ, b₂) priešdėlinių: *pašaliniai* (: *pašalys*) *apsireiškimai* MG 1913 2 3.

Atskirai reikėtų paminėti pora junginių, kuriuos sudarančių pagrindinių ir šalutinių dėmenų tvarka skiriasi nuo dabartinėje bendrinėje lietuvių kalboje įprastos šių dėmenų tvarkos: *žiotkaulis apatinis* (: *apačia*) MG 1913 2 11, plg. *mandibula* – *apatinis žandikaulis* MedŽ, *žiotkaulis viršutinis*⁶ (: *viršus*) MG 1913 2 11, plg. *maxilla* – *viršutinis žandikaulis* MedŽ.

Pora vedinių remiasi būdvardžiais: a) paprastaisiais (neišvestiniais): *skersinė* (: *skersas*) *atžala* MG 1913 2 11, plg. *processus transversus* – (slankstelio) *skersinė atauga* MedŽ, ir b) išvestiniais: *poglitinė*⁷ (: *poglitis*) *plevelė* MG 1913 2 4.

⁶ Šiame vedinyje priesaga *-inis* kartu su formantu *-ut-* sudaro sudėtinę priesagą *-utinis* (Kniūkšta 1976: 47).

⁷ Dabartinės bendrinės lietuvių kalbos atžvilgiu *poglitis* yra netaisyklingos darybos žodis, nes priesagos *-inis* vediniai nedaromi iš būdvardžių su priešdėliu *po-* (Kniūkšta 1976: 28).

Dvejopai galima traktuoti priesagos *-inis* vedinį *glitinė*. Jo pamatiniu žodžiu galima laikyti ir daiktavardį *glitis*, *-ė*, ir būdvardį *glitus*, *-i*.

2. Paprastaisiais būdvardžiais: *bendri ligonbučiai* MG 1913 2 17, *dešinė ranka* MG 1913 2 4, *dešinys inkstas* MG 1913 2 8, *dešinys šonas* MG 1913 1 18, *didelės sops* MG 1913 2 6, *dideli gumbai* MG 1913 1 13, *gausūs mėnesiniai* MG 1913 1 14, *kairys skliautas* MG 1913 1 13, *kairys šonas* MG 1913 1 18, *karštas vanduo* MG 1913 2 20, *sausas kosulys* MG 1913 1 10, *skysta ištrauka* MG 1913 2 21.

3. Įvardžiuotiniais būdvardžiais: *dešinysis skliaustas*⁸ MG 1913 2 6, *gailėstingosios seserys* MG 1913 1 6, *kairioji kojėlė* MG 1913 2 4, *kairioji rankelė* MG 1913 2 4, *kairysis petys* MG 1913 2 4, *mėlynasis akmenėlis* MG 1913 1 6, *paprastoji druska* MG 1913 1 17, *pirmoji pagalba* MG 1913 2 16.

4. Išvestiniais būdvardžiais: *liguosti apsireiškimai* MG 1913 1 10, *nedidelis kraujavimas* MG 1913 2 3.

Rasti keturi dvižodžiai terminai, kurių derinamasis pažymynys reiškiamas dalyviais:

1. Paprastaisiais neveikiamosios rūšies dalyviais: *neišgydomi ligoniai* MG 1913 2 17, *neišgydomos ligos* MG 1913 2 19.

2. Įvardžiuotiniais neveikiamosios rūšies dalyviais: *geriamasis vanduo* MG 1913 2 15, *limpamosios ligos* MG 1913 2 24.

1.1.2. Junginiai su mišrios kilmės dėmenimis (28 terminai). Kilmės atžvilgiu jų dėmenys yra skirtingi, t. y. grynai lietuviški, hibridiniai arba skolinti. Galima išskirti tokias dažniausiai pasitaikančias jų konfigūracijas⁹: lietuviškas pažymynys + skolintas pažymimasis žodis, hibridinis pažymynys + lietuviškas pažymimasis žodis, hibridinis pažymynys + skolintas pažymimasis žodis, skolintas pažymynys + lietuviškas pažymimasis žodis. Šių junginių šalutiniai dėmenys reiškiami įvairiais būdvardžiais:

1. Priesagos *-inis* būdvardžiais, kurie dažniausiai padaryti iš daiktavardžių: a) pirminių (neišvestinių), dažniausiai dviskiemenių: *pilvinės* (: *pilvas*) *ekstirpacijos* MG 1913 2 3, *sistolinis* (: *sistolė*) *ūžimas* MG 1913 1 13, *stiklinis* (: *stiklas*) *perkolatorius* MG 1913 2 21, *vietinė* (: *vieta*) *anestezija* MG 1913 2 19, b) išvestinių: b₁) priesaginių: *anestezinis* (: *anestezija*) *skystimas* MG

⁸ Čia *skliaustas* vartojamas „skliauto“ reikšme, dar žr. terminą *gimdymo takų skliaustas* MG 1913 2 4. LKŽe 1 *skliaustas* 3. žr. 1 *skliautas* 2. „kas lenktos, gaubtos formos“. Beje, žurnale vartojamas ir *skliautas*, žr. terminą *kairys skliautas* MG 1913 1 13.

⁹ Terminą *konfigūracija* savo straipsniuose apie sudėtinius terminus vartojo K. Gaivenis.

1913 2 19, *sanitarinė* (: *sanitarija*) *statistika* MG 1913 2 15, *sanitariniai* (: *sanitarija*) *įstatymai* MG 1913 2 16. Taigi jau XX a. pr. išryškėjęs būdvardžių darybos iš tarptautinių daiktavardžių dėsningumas – formanto *-ij-* praleidimas – vėliau įsitvirtino ir išliko dabartinėje bendrinėje kalboje (žr. DLKG 2006: 210).

Keli priesagos *-inis* vediniai padaryti iš būdvardžių: a) paprastųjų: *apskritinė* (: *apskritas*) *analgezija* MG 1913 2 19, *privatiniai* (: *privatus*) *ligonbučiai* MG 1913 2 6, b) sudurtinių: *bromolkaliniai*¹⁰ (: *bromas*, *kalis*) *preparatai* MG 1913 1 17. Pastarojo vedinio abu dėmenys – pagrindinis ir šalutinis (priklausomasis) – yra daiktavardžiai.

2. Paprastaisiais būdvardžiais: *abelnas stovis* MG 1913 1 13, *abelnas užsikrėtimas* MG 1913 1 15, *objektyvis stovis* MG 1913 1 15, *grynas spiritas* MG 1913 2 2, *lengvas stomatitis* MG 1913 1 18, *skystas ekstraktas* MG 1913 2 21, *subjektyvis stovis* MG 1913 1 13, *šalti kompresai* MG 1913 1 23.

3. Išvestiniais būdvardžiais: *didesnės dozės* MG 1913 2 21, *mijomuotas gumbas* MG 1913 2 3, *mijomuotos lignonės* MG 1913 2 3, *patalogiškas procesas* MG 1913 1 9, *patologiškos permamos* MG 1913 1 11.

4. Įvardžiuotinais būdvardžiais: *aštrusis bromizmas* MG 1913 1 16, *praktiškoji medicina* MG 1913 2 7, *skersoji pozicija* MG 1913 2 4.

Rasta pora dvižodžių terminų, kurių derinamasis pažyminys reiškiamas dalyviais:

1. Paprastuoju veikiamosios rūšies dalyviu: *įsisenėjusi obstipacija* MG 1913 2 21.

2. Paprastuoju neveikiamosios rūšies dalyviu: *destilintas vanduo* MG 1913 2 21.

1.2. Valdomojo pažyminio junginiai (128 terminai). Nors K. Gaivenis yra pažymėjęs, kad „valdomojo pažyminio sudėtiniai terminai visose terminologinėse sistemose esti retesni ir ne tokie aiškūs, kaip derinamojo pažyminio sudėtiniai terminai“ (Gaivenis 1975: 62), tačiau, kaip rodo tiriamo medicinos mokslo žurnalo duomenys, šios rūšies pažyminio jungi-

¹⁰ Terminas pavartotas S. Matulaičio straipsnyje „Nuomario (epilepsijos) gydymas bromu“, kuriame rašoma apie nuomario gydymą bromu ir jo preparatais. *Bromolkalinis* galėtų būti paties autoriaus iš dviejų daiktavardžių – cheminių elementų *bromas* ir *kalis* – sudurstytas žodis. Antruoju dūrinio sandu eina aplietuvinas arabiškas *kali*o pavadinimas, plg. *kalis* [arab. *alqalij* – potašas] (TŽŽ 2013: 383). Dabartinis šio preparato pavadinimas – *kali*o bromidas (KBr) (ChemŽ 2003: 206).

nių, palyginti su derinamojo pažyminio junginiais, yra gausiausia. Jų galima išskirti dvi grupes – valdomuosius linksninius junginius ir valdomuosius prielinksninius junginius. Šių grupių viduje pagal dėmenų kilmę dar skiriami junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis ir junginiai su mišrios kilmės dėmenimis.

1.2.1. Valdomieji linksniniai junginiai (123 terminai).

1.2.1.1. Junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis (77 terminai).

Šių junginių abu dėmenys yra lietuviškos kilmės, o šalutinis dėmuo reiškiamas:

1. Vienaskaitos kilmininku: *akies jautrumas* MG 1913 1 22, *akies kampas* MG 1913 2 13, *antriešio*¹¹ (?) *kaulelis – os metacarpi* MG 1913 2 11, plg. *metacarpus – delnas, plaštakos vidurinė dalis* MedŽ, *galvos kaušas – cranium* MG 1913 2 11, plg. *cranium – kaukolė* MedŽ, *galvos sopėjimas* MG 1913 1 13, *gimdymo takai* MG 1913 2 6, *gimdymo vartai* MG 1913 2 13, *girdėjimo nusilpnėjimas* MG 1913 1 10, *gomurio kaulas – os palatinum* MG 1913 2 11, plg. *os palatinum – gomurikaulis* MedŽ, *gromuliavimo sugedimai* MG 1913 1 17, *gumbo dykuma* MG 1913 2 3, *gumbo navikai* MG 1913 2 3, *gumbo sienelė* MG 1913 2 4, *gumbo skylė* MG 1913 2 3, *kaktos kaulas – os frontis* MG 1913 2 11, plg. *os frontale – kaktikaulis* MedŽ, *keteros atžala – processus spinalis* MG 1913 2 11, plg. *processus spinosus – (slankstelio) keterinė atauga* MedŽ, *kraujo plūdimai* MG 1913 2 3 / *kraujo plūdimas* MG 1913 1 12, MG 1913 2 2 / *kraujo plūdimas* MG 1913 2 14, *kraujo postovis (zastoj)* MG 1913 1 9, plg. *stasis – stazė, sąstovis, zacmoŭ* MedŽ, *krūtinės gurbas – thorax* MG 1913 2 11, plg. *thorax – krūtinės ląsta* MedŽ, *kūno įtaisos* MG 1913 1 10, *kūno lavinimas* MG 1913 2 18, *kūno svarumas* MG 1913 1 16, *makšties dalis* MG 1913 1 13, *motynėlės dykuma* MG 1913 1 13, *motynėlės navikas* MG 1913 1 13, *nosies gleivės* MG 1913 1 8, *nosies kriauklės (conchae)* MG 1913 1 8, plg. *concha, ae – kriauklė* MedŽ, *nugarkaulio kaulelis – vertebra* MG 1913 2 11, plg. *vertebra – slankstelis* MedŽ, *nuomario priepuoliai* MG 1913 1 16, *nusinuodijimo ženklai* MG 1913 2 19, *pakaušio kaulas – os occipitale* MG 1913 2 11, plg. *os occipitale – pakauškaulis* MedŽ, *pavieto gydytojas* MG 1913 2 6, *pilvelio skaudėjimas* MG 1913 1 23, *pilvo išputimas* MG 1913 2 5, *pilvo plėvė* MG 1913 2 4, *pilvo sienelės* MG 1913 1 18, *pilvo viduriai*

¹¹ Žodis *antriešis* LKŽe medicinine reikšme nefiksuotas, plg. *antriešis* 1. „papušalas, nešiojamas ant rankos riešo“. 2. „dėl šilumos ant rankos riešų nešiojamas megztninis užmovas“.

MG 1913 2 4, *pilvo vidus* MG 1913 2 5, *rankos nugara* MG 1913 2 6, *riešo kaulelis – os carpi* MG 1913 2 11, plg. *ossa carpi – riešakauliai* MedŽ, *smilkinio kaulas – os temporale* MG 1913 2 11, plg. *os temporale – smilkininkaulis* MedŽ, *širdies apsireiškimai* MG 1913 1 15, *širdies bukumas* MG 1913 1 15, *širdies dunksėjimas* MG 1913 1 13, *širdies dunksterėjimas* MG 1913 1 13, *širdies ligos* MG 1913 1 19, *širdies plakimai* MG 1913 1 12 / *širdies plakimas* MG 1913 1 12, MG 1913 2 2, *širdies ribos* MG 1913 1 13, *širdies silpnumas* MG 1913 1 16, *širdies vaistai* MG 1913 1 15, *šlapumo pūslė* MG 1913 2 8, *šlapumo rūgštis* MG 1913 2 7, *užkulnio kaulas – os calcanei* MG 1913 2 12, plg. *calcaneus – kulnakaulis* MedŽ, *vaiko apsikimas* MG 1913 2 5, *vaiko galvelė* MG 1913 2 7, *vaiko išėmimas* MG 1913 2 7, *vaiko pilvelis* MG 1913 2 4, *valgio gromuliavimas* MG 1913 1 17, MG 1913 2 9, *valgio malimas* MG 1913 1 21, MG 1913 2 9, *valgio virinimas* MG 1913 2 9, *valgio virškinimas* MG 1913 1 21, MG 1913 2 9, *viršugalvio kaulas – os parietale* MG 1913 2 11, plg. *os parietale – momenkaulis* MedŽ.

2. Daugiskaitos kilmininku: *akių ligoniai* MG 1913 1 4, *apskričių ligonbučiai* MG 1913 1 6, *ausų perpūtinėjimai* MG 1913 1 10, *moterų ligos* MG 1913 1 12, *niežų gyvūnėliai (sarcoptes scabiei)* MG 1913 2 22, plg. *Sarcoptes scabiei – niežų erkė* MedŽ, *plaučių džiova* MG 1913 1 21, MG 1913 2 17, *vaikų ligos* MG 1913 2 7, *vaikų močia* MG 1913 2 6, *vidurių paleidimas* MG 1913 2 20, *vidurių sugedimas* MG 1913 1 17, *žarnų kilpos* MG 1913 2 4, *žemietijų gydytojai* MG 1913 2 15.

3. Daugiskaitos vietininku: *navikas viduriuose* MG 1913 1 14.

Tarp junginių su lietuviškos kilmės dėmenimis pasitaikė du junginiai, kurių pagrindinis dėmuo eina prieš šalutinį dėmenį: *išputimas pilvo* MG 1913 2 5 ir *pėdsakai kraujo* MG 1913 2 3.

1.2.1.2. Junginiai su mišrios kilmės dėmenimis (46 terminai). Kilmės atžvilgiu šiuos junginius sudarantys dėmenys nėra tokie įvairūs kaip derinamojo pažyminio junginių su lietuviškos kilmės dėmenimis. Dažniausiai pagrindiniais ir šalutiniais tokių junginių dėmenimis eina lietuviški arba skolinti žodžiai: skolintas pažymins + lietuviškas pažymimasis žodis ir lietuviškas pažymins + skolintas pažymimasis žodis. Dar pasitaikė po vieną junginį, kurių konfigūracijos – skolintas pažymins + hibridinis pažymimasis žodis ir hibridinis pažymins + lietuviškas pažymimasis žodis. Kalbamų junginių šalutiniai dėmenys reiškiami:

1. Vienaskaitos kilmininku: *bromo gydymas* MG 1913 1 17, *cinko tepalas* MG 1913 1 23, *Eustacho triūbelės* MG 1913 1 9, *gydytojo laboratorija* MG 1913 2 15, *girdėjimo organas* MG 1913 1 9, *jodgallicino smiltelės* MG 1913 1 23, *konjunktyvos paviršiai* MG 1913 1 23, *konjunktyvos uždegimas* MG 1913 1 23, *Kredės būdas* MG 1913 2 6, *kūno organai* MG 1913 2 16, *kuprocitolio tepalas* MG 1913 1 23, *Kusko veidrodis* MG 1913 2 3, *liaudies medicina* MG 1913 2 14, *ligos istorija* MG 1913 2 4, *lyties centrai* MG 1913 1 12, *makšties tamponacija* MG 1913 2 3, *medicinos pagalba* MG 1913 2 16, *motynėlės mijomos* MG 1913 1 14, MG 1913 2 2, *nosies venos* MG 1913 1 9, *novokaino miešimas* MG 1913 2 19, *operacijos ilgumas* MG 1913 2 19, *operacijos sunkumas* MG 1913 2 19, *penio galvelė* MG 1913 2 8, *penio skylė* MG 1913 2 8, *placentos išėmimas* MG 1913 2 7, *Rekordo švirktelėlis* MG 1913 2 19, *Senatos lapeliai* MG 1913 2 20, *spirito įčirškimai* MG 1913 1 13, MG 1913 2 3 / *spirito įčirškimas* MG 1913 1 14, MG 1913 2 3, *šlapumo kanolas* MG 1913 2 8, *šprico spaudimas* MG 1913 2 3.

2. Daugiskaitos kilmininku: *adenoidų augimai* MG 1913 1 9, *arabų vaisitytojas* MG 1913 2 20, *epidemijų „lizdai“* MG 1913 15, *epileptikų gydymas* MG 1913 1 16, *įčirškimų technika* MG 1913 2 2, *ligų statistika* MG 1913 2 15, *mokyklų higijena* MG 1913 2 18 / *mokyklų higienos* MG 1913 2 16, *smegenų sinai* MG 1913 1 9, *trachomotųjų ligonbutis* MG 1913 1 6, *vaikų higijena* MG 1913 2 18.

3. Daugiskaitos naudininku: *ambulatorija suaugusiems* MG 1913 2 17, *sanatorija suaugusiems* MG 1913 2 17, *sanatorijos vaikams* MG 1913 2 17.

4. Vienaskaitos įnagininku: *gydymas bromu* MG 1913 1 17, *gydymas spiritu* MG 1913 2 3.

5. Vienaskaitos vietininku: *pulsacija kakle* MG 1913 1 13.

1.2.2. Valdomieji prielinksniniai junginiai (5 terminai). Šių dvižodžių junginių dėmenys yra nevienodos kilmės, t. y. pagrindinis arba šalutinis dėmuo yra grynai lietuviškas, hibridinis arba skolintas. Jų šalutiniai dėmenys – valdomieji pažyminiai – reiškiami linksniais su prielinksniais.

1.2.2.1. Junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis (4 terminai). Rasta junginių su prielinksniais *į*, *iš* ir *per*: *įėjimas į koserę* (*aditus ad laryngem*) MG 1913 1 9, plg. *aditus laryngis – gerklų įeiga* MedŽ, *ištraukos iš žolių* MG 1913 1 17, *sunka iš žaizdos* MG 1913 2 5, *dūsavimas per nosį* MG 1913 1 18.

1.2.2.2. Junginiai su mišrios kilmės dėmenimis. Pasitaikė tik vienas junginys su prielinksniu *po: pulsacija po rakteliais* MG 1913 1 13.

1.3. Šliejamojo pažyminio junginiai (2 terminai). K. Gaivenio teigimu, iš dviejų dėmenų sudaryti šliejamojo pažyminio sudėtiniai terminai daugelio mokslo sričių terminijoje vartojami žymiai rečiau negu derinamojo ar valdomojo pažyminio sudėtiniai terminai (Gaivenis 1975: 64). Šį teiginį patvirtina ir tiriamoji medžiaga. Rastas vienas šliejamasis dvidėmenis sudėtinis terminas, prie kurio daiktavardžiu reiškiamo pagrindinio dėmens (pažymimojo žodžio) prišlietas padalyviu einantis šalutinis dėmuo (pažyminys) (Gaivenis 1968: 113): *sopėjimas rijant* MG 1913 1 15.

Šiai dvižodžių junginių grupei dar priskirtas terminas, kurio abu dėmenys – pagrindinis (pažymimasis žodis) ir šalutinis (pažyminys) – reiškiami daiktavardžiais: *pessarium-ratelis* MG 1913 2 14. Kaip pažymi K. Gaivenis, tokius iš dviejų dėmenų sudarytus sudurtinius pilnutinius terminus, kurių dėmenys tarp savęs suaugę, iš dalies galima priskirti ir prie šliejamųjų, ir prie derinamųjų sudėtinių terminų (Gaivenis 1968: 113).

2. TRIŽODŽIŲ SUDĖTINIŲ TERMINŲ SANDARA

Sudėtinius iš trijų dėmenų sudarytus sudėtinius terminus (52 terminai) pagal pagrindinių ir šalutinių dėmenų sintaksinius santykius, šalutinių dėmenų kilmę ir gramatinę raišką taip pat galima būtų suskirstyti į grupes¹². Atsižvelgiant į sudaromųjų dėmenų kilmę junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis atskiriami nuo junginių su mišrios kilmės dėmenimis.

2.1. Junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis (28 terminai). Šiuos iš grynai lietuviškų dėmenų sudarytus junginius pagal šalutinių dėmenų (pirmojo ir antrojo pažyminio arba pažyminių žodžių junginių (Gaivenis 1968: 118)) raišką galima suskirstyti į tokius pogrupius:

1. Dviejų daiktavardžių kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *gimdymo takų skliaustas* MG 1913 2 4, *gumbo*

¹² Sudėtinių iš trijų dėmenų sudarytų terminų skirstymo principas kiek skiriasi nuo iš dviejų dėmenų sudarytų terminų skirstymo. Primintina, kad dvižodžiai terminai pirma skirstomi pagal pagrindinio ir šalutinio dėmens sintaksinius ryšius į tris grupes, o šių grupių viduje pagal sudaromųjų dėmenų kilmę dar skiriami junginiai su lietuviškos ir mišrios kilmės dėmenimis. Kiek kitaip daroma su trižodžiais terminais. Čia, atvirkščiai, pirma žiūrima sudaromųjų dėmenų kilmės – skiriamos dvi grupės, kurių viduje aptariamieji terminai atsižvelgiant į pagrindinio ir šalutinio dėmens sintaksinius ryšius. Taip daroma todėl, kad trižodžių terminų dėmenų sintaksiniai ryšiai yra labai įvairūs, nėra ryškių vyraujančių grupių, t. y. neretai kiekvienas terminas – atskira grupė. Taigi dėl šios priežasties kalbiamieji terminai aptariamieji nevienodai.

kraujo plūdimai MG 1913 2 3, *kraujo plūdimo smarkumas* MG 1913 2 3, *nosies dūsavimo takai* MG 1913 1 8, *šlapumo rūgščių druskos* MG 1913 2 9, *vaikų močios raumuo* MG 1913 2 6.

2. Būdvardis su priesaga *-inis* ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *mėnesiniai kraujo plūdimai* MG 1913 2 3, *nuolatinis kraujo rodymąsis* MG 1913 1 14, *paviršutiniai odos sluogsniai*¹³ MG 1913 2 19, *viršutinė naviko riba* MG 1913 1 13, *viršutiniai dūsavimo takai* MG 1913 1 9.

3. Paprastasis kokybinis būdvardis ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *didelė gumbo dykuma* MG 1913 2 3, *didelis motynėlės kūnas* MG 1913 1 13, *gausūs kraujo plūdimai* MG 1913 1 12, *tankūs kraujo plūdimai* MG 1913 1 14.

4. Įvardžiuotinis kokybinis būdvardis ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *gleivingoji nosies plėvė* MG 1913 1 8, *gleivingoji ryklės plėvė* MG 1913 1 8, *kairioji krūtinės dalis* MG 1913 1 13.

5. Įvardžiuotinio būdvardžio ir daiktavardžio kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *gyvojo sidabro tepalas* MG 1913 1 17, *kairiojo inksto taurelės* MG 1913 2 8.

6. Daiktavardis (pažymimasis žodis) + daiktavardžio kilmininko ir daiktavardžio vietininko junginys (pažyminys): *skaudėjimas širdies apygardoj* MG 1913 1 12, *sopėjimai širdies apygardoj* MG 1913 1 12.

7. Išvestinis kokybinis būdvardis ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *gilesni odos sluogsniai* MG 1913 2 19.

8. Paprastasis kokybinis būdvardis ir daiktavardžio vietininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *aštrus akyje skaudėjimas* MG 1913 1 23.

9. Įvardžiuotinio skaitvardžio ir daiktavardžio kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *džiova pirmojo laipsnio* MG 1913 1 21.

10. Įvardžiuotinio neveikiamosios rūšies dalyvio ir daiktavardžio kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *sėdamosios žarnos išlėkimas (prolapsus ani)* MG 1913 2 7–8, plg. *prolapsus ani – išangės iškritimas* MedŽ.

¹³ LKŽe 1 *sluogsnis* K.Būg, NdŽ; LsB370, LL273, Rtr žr. 1. *sluoksnis „plokščia medžiagos masė, esanti kieno paviršiuje arba tarp panašių masių“: 1. VĮ Viršutinis odos sluogsnis E.*

11. Daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis) + prielinksnis + daiktavardžio kilmininkas (pažyminys): *kraujo plūdimas iš motynėlės* MG 1913 1 12.

12. Išvestinis kokybinis būdvardis (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis) + prielinksnis + daiktavardžio kilmininkas (pažyminys): *negeras oras iš burnos* MG 1913 1 18.

2.2. Junginiai su mišrios kilmės dėmenimis (24 terminai). Šios rūšies junginių tiriamojame medžiagoje konfigūracijos yra labai įvairios: lietuviškas pažyminys + lietuviškas pažyminys + skolintas pažymimasis žodis, hibridinis pažyminys + lietuviškas pažyminys + lietuviškas pažymimasis žodis, lietuviškas pažyminys + skolintas pažyminys + lietuviškas pažymimasis žodis, lietuviškas pažyminys + skolintas pažyminys + skolintas pažymimasis žodis, skolintas pažyminys + hibridinis pažyminys + lietuviškas pažymimasis žodis, skolintas pažymimasis žodis + lietuviškas pažyminys + hibridinis pažyminys, lietuviškas pažyminys + hibridinis pažyminys + lietuviškas pažymimasis žodis, skolintas pažyminys + skolintas pažyminys + lietuviškas pažymimasis žodis. Kaip ir junginius su lietuviškos kilmės dėmenimis juos pagal pagrindinio ir šalutinių dėmenų gramatinę raišką galima skirstyti į tokius pogrupius:

1. Dviejų daiktavardžių kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *Eustacho trūbelės slogos* MG 1913 1 9, *namų darbo pessarium* MG 1913 2 23, *pilvo sopulių simptomai* MG 1913 2 3, *širdies sopėjimo simptomai* MG 1913 2 3, *šlapumo kanolo skylė* MG 1913 2 8, *šlapumo rūgštis infarktas* MG 1913 2 7, *veido kaulų deformacija* MG 1913 1 9, *veido raumenų deformacija* MG 1913 1 9, *vidurių ligų specialistas* MG 1913 2 20.

2. Būdvardis su priesaga *-inis* ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *perijodiniai kraujo plūdimai* MG 1913 2 3, *sanitarinis apskričių aprašymas* MG 1913 2 15, *sanitarinis žmonių apšvietimas* MG 1913 2 16.

3. Paprastasis kokybinis būdvardis ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *aštrus sąnarių reumatizmas* MG 1913 2 22, *didelės bromo dozės* MG 1913 1 16.

4. Dviejų daiktavardžių kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *guojacol-vazelino tepalas* MG 1913 1 22. Tokio

sudėtinio termino šalutinius dėmenis K. Gaivenis (1968: 118) vadino sudurtiniais pilnutiniais žodžiais.

5. Išvestinis kokybinis būdvardis ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *mijomiški kraujo plūdimai* MG 1913 1 15.

6. Įvardžiutotinio būdvardžio ir daiktavardžio kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *kietojo gomurio deformacija* MG 1913 1 9.

7. Paprastasis veikiamosios rūšies dalyvis ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *išsiplėtusios bromo žaizdos* MG 1913 1 17.

8. Paprastojo veikiamosios rūšies dalyvio ir daiktavardžio kilmininkinis junginys (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *išskritusios rankelės dezinfekcija* MG 1913 2 4.

9. Prieveiksmis ir paprastasis kokybinis būdvardis (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis): *pusiau kietas kateteris* MG 1913 2 3.

10. Daiktavardžio kilmininkas (pažyminys) + daiktavardis (pažymimasis žodis) + prielinksnis + daiktavardžio kilmininkas (pažyminys): *kraujo plūdimas nuo mijomos* MG 1913 1 16.

Dabartinėje lietuvių kalboje pažyminių eilė paprastai sudaroma taip: derinamasis pažyminys + nederinamasis pažyminys + pažymimasis žodis (Gaivenis 1963: 64). Kalbamame straipsnyje yra trižodžių sudėtinių terminų, kurių dėmenų išdėstymo tvarka yra atvirkštinė, t. y. nebūdinga dabartinei bendrinei lietuvių kalbai. Pasitaikė atvejais, kai pažymimasis žodis įsiterpęs tarp derinamojo ir nederinamojo pažyminio (*brominis įžeidimas odos* MG 1913 1 17), kai nederinamasis pažyminys eina prieš derinamąjį (*odos reumatiškai apsireiškimai* MG 1913 2 22) ir kai pažymimasis žodis eina prieš pažymininį junginį (*hyperplasia nosiaryklės migdalėlio* MG 1913 1 8).

IŠVADOS

1913 m. Lietuvoje pradėtame leisti pirmajame medicinos mokslo žurnale skelbti originalūs ir verstiniai medicinos srities straipsniai ir straipsneliai bei kitokia su šia sritimi susijusi teorinė ir praktinė medžiaga vertinga ne tik nūdienos medicinos specialistams ir šio mokslo istorijos tyrinėtojams, bet ji neabejotinai svarbi ir kaip kalbinis bei terminologinis XX a. pradžios dokumentas, papildantis *Lietuvių kalbos žodyną* naujomis

žodžių reikšmėmis, praplečiantis kai kurių lietuviškų žodžių semantines ribas ir parodantis lietuvių medicinos terminų raidą.

Gydytojai – *Medicinos ir gamtos* žurnalo straipsnių autoriai – rašydami straipsnius ar juos versdami iš kitų kalbų neabejotinai jautė lietuviškų medicinos terminų stygių. Todėl įvardydami rūšines medicinos sąvokas pirmiausia vertėsi paprastaisiais gyvosios kalbos žodžiais, suteikdami jiems medicinines reikšmes.

Dvižodžiai ir trižodžiai sudėtiniai medicinos terminai su lietuviškos ir mišrios kilmės dėmenimis sudaro 38 % visų žurnalo medicinos terminų. Didžioji sudėtinių terminų dalis tenka iš dviejų dėmenų sudėtiems žodžių junginiams. Vyrauja vienaskaitos ir daugiskaitos kilmininku išreikšto valdomojo pažyminio linksniniai junginiai. Kitais linksniais ar linksniais su prielinksniais valdomasis pažyminytis reiškiamas žymiai rečiau. Beveik perpus mažiau derinamojo pažyminio junginių. Derinamasis pažyminytis dažniausiai reiškiamas iš pirminių ir išvestinių (priesaginių ir priešdėlinių) daiktavardžių padarytais priesagos *-inis* būdvardžiais ir bent kiek paprastaisiais kokybiniais, įvardžiutiniais ir išvestiniais būdvardžiais. Beveik nebūdingi veikiamosios ir neveikiamosios rūšies paprastaisiais ir įvardžiutiniais dalyviais einantys pažyminiai. Šliejamojo pažyminio junginių pavartota daug rečiau nei valdomojo ir derinamojo pažyminio junginių.

Tridėmenių žodžių junginių pirmųjų ir antrųjų pažyminių (pažyminių junginių) gramatinė raiška labai įvairi. Dažniausios šios gramatinės konfigūracijos: dviejų daiktavardžių kilmininkinis junginys (pažyminytis) + daiktavardis (pažymimasis žodis), būdvardis su priesaga *-inis* ir daiktavardžio kilmininkas (pažyminytis) + daiktavardis (pažymimasis žodis). Kitokios gramatinės raiškos tridėmeniai junginiai yra pavieniai. Vienu tridėmenių sudėtinių terminų rūšiniai pažyminiai sudaro atskirus derinamojo ir valdomojo ryšio žodžių junginius, o kitų – ne. Abiejų tipų pažyminių rasta po lygiai.

Kilmės atžvilgiu vyrauja dvižodžiai junginiai su lietuviškos kilmės dėmenimis. Junginių su mišrios kilmės dėmenimis tarp šios rūšies sudėtinių terminų yra beveik perpus mažiau. Kiek kitaip su trižodžiais terminais. Čia junginių su lietuviškos ir mišrios kilmės dėmenimis yra beveik apylygiai.

PAGRINDINIAI ŠALTINIAI

MG 1 – *Medicina ir Gamta*, 1913 (gegužis–birželis). Vilnius.

MG 2 – *Medicina ir Gamta*, 1913 (liepa–rugpiūtis). Vilnius.

PAGALBINIAI ŠALTINIAI

- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* (I–XX, 1941–2002), elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. – www.lkz.lt.
- MedŽ 1980: Astrauskas V., Biziuolevičius S., Pavilonis S., Vaitilavičius A., Vileišis A. *Medicinos terminų žodynas*, Vilnius: Mokslas.

LITERATŪRA

- ChemŽ 2003: *Chemijos terminų aiškinamasis žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- DLKG 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Gaivenis K. 1963: Sudėtinių terminų dėmenų išdėstymo klausimu. – *Kalbos kultūra* 5, 64–65.
- Gaivenis K. 1964: Būdingesnieji kilmininko vartojimo atvejai sudėtiniuose terminuose. – *Kalbos kultūra* 6, 43–47.
- Gaivenis K. 1967: Sudėtiniai terminai su prieveiksminiais ir dalyviniais dėmenimis. – *Kalbos kultūra* 13, 71–72.
- Gaivenis K. 1968: Iš 2 ir 3 dėmenų sudarytų sudėtinių terminų tipai dabartinėje lietuvių kalboje. – *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai* 3(28), A serija, 109–120.
- Gaivenis K. 1975: Dvižodžiai sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 16. *Lietuvių terminologija*, 57–89.
- Kniūkšta Pr. 1976: *Priesagos -inis būvardžiai*, Vilnius: Mokslas.
- Stakulienė S. 2001: Lietuviškoji medicinos periodika: ištakos ir raida Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio. – *Knygotyra* 37, 220–233.
- TŽŽ 2013: *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera.

TWO-WORD AND THREE-WORD COMPLEX TERMS OF THE FIRST LITHUANIAN JOURNAL OF MEDICAL SCIENCE

The article deals with two-word and three-word complex terms naming specific concepts of medicine used in articles written or translated by doctors for the first Lithuanian journal of medical science *Medicina ir gamta* (Medicine and nature), published for the first time in 1913. The terms are analysed in respect of the syntactic relations between the main and complementary elements of terms as well as the origin and the grammatical expression of the element in the position of an attribute.

Two-word and three-word complex terms consisting of elements of Lithuanian or mixed origin make up 38% of terms of medicine used in the journal. The majority of terms are two-word terms. Word-combinations with an attribute not in concord (expressed in genitive in singular or in plural) prevail, for instance *galvos kaušas* “kaukolė” (skull), *plaučių džiova* “plaučių tuberkulozė” (tuberculosis of lungs). Attributes not in concord expressed in other cases or cases with prepositions are significantly less common. There are half as many word-combinations with an attribute in concord. Such attributes are most often expressed in adjectives with the suffix *-inis* derived from primary or derivative (prefixal and suffixal) nouns and to some extent in adjectives, for instance *žiotkaulis viršutinis* “viršutinis žandikaulis” (upper jaw), *sausas kosulys* (dry cough), *pirmoji pagalba* (first aid). Active and passive voice simple and pronominal participles as attributes are not very common and word-combinations with an attribute connected by adjointment are even rarer.

The grammatical expression of the first and second attribute of three-word combinations varies. The following grammatical configurations are most common: combination of two nouns in genitive (attribute) + noun (determined), for instance

vidurių ligų specialistas (specialist of gastroenterological diseases), adjective with the suffix *-inis* + noun in genitive (attribute) + noun (determined), for instance *viršutiniai dūsavimo takai* “viršutiniai kvėpavimo takai” (upper part of respiratory system). There are a few solitary examples of three-word combinations which have other grammatical expressions than the two previously mentioned configurations.

There is almost the same number of cases where attributes of three-word terms make a separate word-combination and where they do not.

In respect of origin, two-word terms with elements of Lithuanian origin prevail, for instance *gomurio kaulas* “gomurikaulis” (palatine bone), *skersinė atžala* “(slankstelio) skersinė atauga” (transverse process). There are half as many two-word terms with mixed origin elements, for instance *konjunktyvos uždegimas* (conjunctivitis), *vietinė anestezija* (local anesthetics). There is almost the same number of three-word terms consisting of elements of Lithuanian origin and three-word terms consisting of mixed origin elements, for instance *Eustacho trūbelės slogos* “[ausies] trimito [Eustachijaus vamzdžio] gleivinės uždegimai” (Eustachian tube inflammation), *sėdamosios žarnos išlėkimas* “išangės iškritimas” (rectal prolapse).

The first Lithuanian medical journal is valuable not only for specialists of medicine and researchers of the history of medicine, but it is also important as a linguistic and terminological document of the beginning of the 20th century. It supplements *Lietuvių kalbos žodynas* (Dictionary of the Lithuanian Language) with new meanings of words, extends the semantic boundaries of some Lithuanian words and shows the development of Lithuanian terminology of medicine.

Gauta 2014-05-27

Palmira Zemlevičiūtė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas palmira@lki.lt